

Náklady řízení

Zrušení spoluvlastnictví a jeho vypořádání v řízení před soudem má povahu tzv. iudicii duplicis, které je charakteristické tím, že nelze vycházet ze zásady tzv. procesního úspěchu ve věci, nýbrž z toho, že žádný z účastníků nevychází z řízení s menší hodnotou, než se kterou do něj vstupoval. Proto je třeba postupovat zásadně podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, podle kterého si každý účastník řízení ponese své náklady sám.

Je-li procesní postup některého účastníka řízení šikanózním výkonem práva, obstrukčním chováním stěžujícím včasné vynesení soudního rozhodnutí anebo zneužitím procesních práv, lze rozhodnout podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, a tedy uložit jednomu z účastníků nahradit náklady řízení druhého spoluvlastníka. Soud musí podrobně vyložit důvody pro použití uvedeného ustanovení, neboť v opačném případě takové rozhodnutí soudu porušuje ústavně zaručené právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV.ÚS 404/22 ze dne 5.4.2022)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatelky M.O., zastoupené JUDr. I.S., advokátkou, sídlem P., proti výrokům II. a III. rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 2. prosince 2021 č. j. 28 Co 237/2021-445, za účasti Krajského soudu v Praze, jako účastníka řízení, a V.L., zastoupeného JUDr. M.J., advokátem, sídlem K., jako vedlejšího účastníka řízení, tak, že výroky II. a III. rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 2. prosince 2021 č. j. 28 Co 237/2021-445 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Výroky II. a III. rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 2. prosince 2021 č. j. 28 Co 237/2021-445 se ruší. Návrh, aby Ústavní soud uložil stěžovatelce povinnost nahradit vedlejšímu účastníkovi náklady řízení, se odmítá.

Z odůvodnění:

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") se stěžovatelka domáhá zrušení výroků II. a III. v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu vedeného u Okresního soudu v Kladně pod sp. zn. 18 C 35/2019 (dále jen "okresní soud") se podávají následující skutečnosti. Okresní soud rozhodl rozsudkem ze dne 3. 6. 2021 č. j. 18 C 35/2019-337 ve věci žaloby stěžovatelky o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví k nemovitým věcem tak, že zrušil podílové spoluvlastnictví k souboru nemovitostí vedených v katastrálním území T. [(dále též jen "předmětné nemovitosti"), (výrok I.)], nemovitosti přikázal do výlučného vlastnictví vedlejšího účastníka jako žalovaného (výrok II.), uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce na vypořádání podílu částku ve výši 4 877 843 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok III.), rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV.), uložil stěžovatelce povinnost zaplatit okresnímu soudu na náhradě nákladů státu částku ve výši 5 553,50 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok V.) a totéž uložil i vedlejšímu účastníkovi (výrok VI.). Stěžovatelka žalobou navrhovala zrušení podílového spoluvlastnictví, kde každému vlastníkovi náležel podíl o velikosti 1/2, který nabyli v roce

2010 dědictvím po otci. Skutkově bylo postaveno najisto, že stěžovatelka bydlí po celou dobu trvání spoluvlastnictví v P., kde si koupila byt, kdežto vedlejší účastník užívá předmětné nemovitosti již od roku 1984. Stěžovatelka se v domě, který tvoří část souboru předmětných nemovitostí (dále také jako "dům"), zdržuje pouze občas, když jejich matka, která žije v domově pro seniory, něco potřebuje vyzvednout. Spory mezi účastníky řízení probíhají již od roku 2014. Stěžovatelka požadovala po vedlejším účastníkovi vydání bezdůvodného obohacení v řádu statisíců Kč, neboť údajně nadužíval spoluvlastnický podíl, což však vedlejší účastník odmítl. Předmětné nemovitosti vykazují minimální stav údržby, na statku, který tvoří vedle domu další funkční celek (dále jen "statek"), byla vykonávána zemědělská činnost, byly tam umístěny zemědělské stroje a další zařízení. Dále bylo prokázáno, že manželka vedlejšího účastníka je evidována jako zemědělský podnikatel. Prokázáno též bylo, že vedlejší účastník je schopen vyplatit případný spoluvlastnický podíl stěžovatelce, když zůstatek na jeho účtu v bance činil takřka 5 000 000 Kč. Stěžovatelka uvedla, že ona naopak není schopna vedlejšího účastníka vyplatit, neboť nedisponuje žádnými finančními prostředky. U náhrady nákladů řízení okresní soud vycházel z § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, když každý z účastníků měl ve věci pouze částečný úspěch. Stěžovatelka byla úspěšná v části týkající se zrušení spoluvlastnictví (jemuž se však vedlejší účastník nebránil) a naopak nevyhověl stěžovatelce ohledně způsobu vypořádání (stěžovatelka navrhovala přikázání domu do výlučného vlastnictví vedlejšího účastníka, ohledně statku navrhovala totéž, avšak připouštěla i možnost prodeje statku a rozdělení výdělků), tudíž v této části měl úspěch vedlejší účastník. Jejich úspěch ve věci byl tedy hodnocen jako rovnocenný, a každý účastník řízení si proto své náklady nesl sám.

3. Stěžovatelka napadla rozsudek okresního soudu odvoláním podaným ke Krajskému soudu v Praze (dále jen "krajský soud"), v němž požadovala, aby byl dům přikázán vedlejšímu účastníkovi a statek jí, neboť nelze vycházet pouze z toho, že vedlejší účastník předmětné nemovitosti využívá a ona nikoliv. Dále požadovala přiznání náhrady nákladů řízení, neboť má za to, že má procesní úspěch. Krajský soud doplnil dokazování a znovu posoudil způsob vypořádání. Dospěl k závěru, že soubor nemovitostí "dům" a soubor nemovitostí "statek" tvoří funkční celky, z nichž každý je rozdílně účelově využitelný. Dům je pro bydlení, statek pro jiné hospodářské využití. Vedlejší účastník projevil zájem o dům i o statek, stěžovatelka toliko o statek, k jehož využití uvedla nejasné představy. Krajský soud posoudil všechna kritéria vyplývající z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1236/2017. Vedlejší účastník nyní statek využívá a hodlá tak činit i do budoucna. Stěžovatelka o dalším využití uvedla jen mlhavé představy (vybudování ze statku bydlení na stáří), které nejsou zcela realizovatelné bez dalších finančních prostředků, kterými však stěžovatelka nedisponuje, na rozdíl od vedlejšího účastníka, jehož zůstatek na účtu v bance činil v době řízení před krajským soudem více než 6 000 000 Kč. Citová vazba byla u obou účastníků nejprve stejná, neboť oba trávili v předmětných nemovitostech své dětství, tato vazba je nyní u stěžovatelky oslabena, neboť byla dlouhodobě srozuměna s tím, že dům i statek převezme vedlejší účastník nebo že nemovité věci budou prodány. Stěžovatelka si představovala náhradu za spoluvlastnický podíl ve výši 7 000 000 Kč, nabídka vedlejšího účastníka zněla 4 500 000 Kč, čemuž odpovídá i znalecký posudek. Jde-li o budoucí údržbu nemovitostí, krajský soud sice uznal, že vedlejší účastník doposud nevyvinul větší úsilí k jejich údržbě, zároveň však dodal, že mu to nelze klást k tíži, neboť spory o předmětné nemovitosti trvají již od roku 2014 a vedlejší účastník proto do nich neinvestuje, neboť neví, jaký bude jejich další právní osud. Stěžovatelka však taktéž nečiní nic, co by mohlo stav předmětných nemovitostí zlepšit. Vedlejší účastník pak, na rozdíl od stěžovatelky, disponuje dostatečnými finančními prostředky pro budoucí údržbu a obnovu předmětných nemovitostí. K náhradě nákladů řízení krajský soud uvedl, že plná náhrada byla přiznána zcela úspěšnému vedlejšímu účastníkovi podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu, a to jak v případě náhrady nákladů v řízení před okresním soudem, tak i v případě náhrady nákladů odvolacího řízení, přičemž krajský soud vycházel z toho, jaká otázka byla v řízení sporná. Takovou otázkou byl způsob vypořádání spoluvlastnictví, otázka zrušení spoluvlastnictví spornou nebyla, neboť oba spoluvlastníci chtěli spoluvlastnictví od počátku zrušit. Na základě uvedeného krajský soud rozsudek okresního soudu ve výroku III. změnil

tak, že vedlejší účastník je povinen stěžovatelce zaplatit jako přiměřenou náhradu 2 568 000 Kč za dům a 2 309 842,50 Kč za statek, a to do tří dnů od právní moci rozsudku, ve výroku I. a II. rozsudek okresního soudu potvrdil (výrok I.), stěžovatelce uložil, aby nahradila vedlejšímu účastníkovi náklady řízení před okresním soudem ve výši 277 202 Kč a náklady řízení před krajským soudem ve výši 70 737 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok II.) a dále stěžovatelce uložil, aby nahradila České republice náklady řízení státu ve výši 11 107 Kč (výrok III.). Krajský soud v odůvodnění nákladových výroků vycházel ze zásady procesního úspěchu ve věci, kdy vedlejší účastník byl plně úspěšný, neboť od počátku řízení navrhoval, aby dům i statek byly přikázány do jeho výlučného vlastnictví. Stěžovatelka byla naopak neúspěšná.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka uvádí, že řízení o vypořádání spoluvlastnictví je tzv. iudicium duplex, v němž nelze bez dalšího určit vítěze a poraženého a právo na náhradu nákladů řízení lze přiznávat pouze ve výjimečných a odůvodněných případech. Krajský soud se však žádnými takovými výjimečnými důvody nezabýval. Krajský soud takto rozhodl podle nesprávného ustanovení zákona, když použil § 142 odst. 1 namísto § 142 odst. 2 občanského soudního řádu. Tímto došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky.

5. Ke shora uvedenému stěžovatelka dále podotýká, že ve své věci nad rámec uvedeného měla částečný úspěch ve smyslu § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, neboť dům byl přisouzen vedlejšímu účastníkovi, jak ona sama požadovala. Neúspěch tedy měla toliko v tom, že jí nebyl přikázán do výlučného vlastnictví statek. Stěžovatelka proto považuje za spravedlivé, aby bylo rozhodnuto tak, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení.

6. K určení úspěchu ve věci při vypořádání podílového spoluvlastnictví stěžovatelka dále uvádí, že postup soudu je zakotven v § 1143 občanského zákoníku a soud tudíž není vázán návrhy účastníků ohledně způsobu vypořádání, je vázán pouze zákonnou normou. S ohledem na uvedené považuje stěžovatelka za absurdní, aby byl ve věci procesně úspěšný ten, kterému se podaří včas zvolit způsob vypořádání, k němuž se po provedeném dokazování posléze soud, vázán zákonnou normou, přikloní. Jelikož krajský soud tímto způsobem rozhodl, když považoval vedlejšího účastníka za procesně úspěšného na základě toho, že vedlejší účastník včas navrhl vypořádání, s nímž se posléze krajský soud ztotožnil, postupoval krajský soud v rozporu se základními právy stěžovatelky.

7. Stěžovatelka vznáší argumentaci také ke způsobu určení výše náhrady nákladů řízení. Krajský soud ji určil z tarifní hodnoty vypořádacího podílu, jenž odpovídal 1/2 hodnoty nemovitostí zjištěné znaleckým posudkem. Oba účastníci řízení však se zjištěnou hodnotou souhlasili. O ceně majetku tak nebyl mezi účastníky spor. Výši vypořádacího podílu proto nelze považovat za spornou otázku, ve které dosáhl úspěchu vedlejší účastník a od níž je tak třeba odvozovat výpočet tarifní hodnoty.

III. Vyjádření dalšího účastníka a vedlejšího účastníka řízení

8. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníku a vedlejšímu účastníkovi řízení.

9. Krajský soud ve svém vyjádření shrnuje skutkové okolnosti případu, v němž vedlejší účastník od počátku řízení navrhoval, aby dům i statek byly přikázány do jeho výlučného vlastnictví, kdežto stěžovatelka své stanovisko v průběhu řízení změnila. Spornou tedy byla otázka způsobu vypořádání spoluvlastnictví, přičemž ve výsledku byl v této sporné otázce zcela úspěšný právě vedlejší účastník, v čemž se odrazil i nákladový výrok napadeného rozsudku. Krajský soud považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou.

10. Vedlejší účastník poukazuje na závěry zamítavého nálezu ze dne 10. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS

186/20, v němž je uvedeno, že úspěch ve věci je třeba hodnotit nejen ve vztahu k žalobě, ale i ve vztahu k celému průběhu řízení a k závěrečným procesním stanoviskům účastníků řízení s přihlédnutím k tomu, zda ze strany účastníka nejde o zneužití jeho procesních práv. Vedlejší účastník uvádí, že rozhodnutí krajského soudu je v souladu i s nálezem ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 262/20, který taktéž umožňuje přiznat náhradu nákladů jednomu účastníkovi řízení, odůvodňují-li to okolnosti případu. Vedlejší účastník dále podotýká, že on sám se snažil dosáhnout mimosoudní dohody a byl mnohem blíže realitě, kdežto návrh stěžovatelky na finanční náhradu byl zjevně přemrštěný a o úspěchu v jejím případě nemůže být řeči. Kdyby stěžovatelka nevznášela takový přemrštěný nárok na finanční vyrovnání, nemuselo být soudní řízení ani zahájeno. Stěžovatelka neměla úspěch ani ohledně způsobu vypořádání spoluvlastnictví, kdežto vedlejší účastník po celou dobu řízení setrval na svém stanovisku, když požadoval, aby dům i statek byly přikázány do jeho výlučného vlastnictví. Vedlejší účastník považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zcela zamítl a aby stěžovatelce uložil povinnost uhradit mu náklady řízení.

11. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovatelce výše uvedená vyjádření na vědomí a k případné replice, neboť z nich neplynou žádné závěry, které by jí již nebyly známy.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která se účastnila řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí, jehož výroky II. a III. napadá. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona a contrario), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud nejprve připomíná, že k náhradě nákladů řízení se ve své rozhodovací praxi opakovaně vyjádřil rezervovaně tak, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující indikaci porušení základních práv a svobod. Ústavní soud při posuzování problematiky nákladů řízení, tj. problematiky ve vztahu k předmětu řízení před soudy vedlejší, postupuje nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení přistupuje pouze výjimečně, například zjistí-li extrémní rozpor s principy spravedlnosti, nebo že by bylo zasaženo i jiné základní právo [srov. např. nález ze dne 12. 5. 2004 sp. zn. I. ÚS 653/03 (N 69/33 SbNU 189) nebo usnesení ze dne 28. 6. 2012 sp. zn. II. ÚS 2135/12], nebo jde též o situace, kdy obecný soud při rozhodování o nákladech řízení zjevně a neodůvodněně vybočí z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován, a představuje tak nepředvídatelnou libovůli [srov. nález ze dne 21. 5. 2019 sp. zn. II. ÚS 2578/18 (N 89/94 SbNU 153)].

14. Při rozhodování o nákladech řízení platí v civilním řízení sporném dvě základní pravidla. Prvním je pravidlo úspěchu ve věci podle § 142 občanského soudního řádu, druhým je pravidlo procesního zavinění na zastavení řízení podle § 146 odst. 2 téhož zákona. První z nich se uplatní v případech konečného meritorního rozhodnutí a zákon z něj zároveň upravuje výjimky (např. § 143 občanského soudního řádu); druhé se použije v případech, kdy je řízení ukončeno usnesením o zastavení řízení, takže soud neřeší meritum věci a nerozhoduje podle § 146 odst. 1 občanského soudního řádu tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (smír, zastavení řízení v situaci, kdy nelze zjistit procesní zavinění). Na obě uvedená pravidla se pak může vztáhnout moderační oprávnění upravené v § 150 občanského soudního řádu, které soudu umožňuje z důvodů zvláštního zřetele hodných účastníku, kterému vzniklo právo na náhradu nákladů řízení, tuto náhradu nepřiznat.

Postup podle § 150 občanského soudního řádu musí být výjimečný, což opakovaně ve své judikatuře zdůrazňuje i Ústavní soud [např. náleze ze dne 17. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), náleze ze dne 12. 7. 2005 sp. zn. I. ÚS 305/03 (N 136/38 SbNU 3) nebo náleze sp. zn. I. ÚS 262/20].

15. Z judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu dále shodně plyne, že poměřovat úspěch či neúspěch ve věci nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba jej posuzovat v širších souvislostech a brát zřetel na konkrétní okolnosti případu [viz např. náleze ze dne 9. 12. 2004 sp. zn. II. ÚS 228/04 (N 189/35 SbNU 479), shodně i náleze ze dne 22. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 1441/11 (N 168/62 SbNU 481), nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2015 sp. zn. 22 Cdo 2059/2015, ze dne 3. 12. 2015 sp. zn. 23 Cdo 2585/2015, ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. 22 Cdo 3730/2015, ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 22 Cdo 2625/2016 či ze dne 11. 9. 2017 sp. zn. 22 Cdo 1829/2017]. Uvedené pravidlo vyjadřuje snahu zohlednit specifika jiných typů řízení než těch, která jsou zahájena na základě žalob o zaplacení peněžitého plnění, v nichž se míra úspěchu ve věci poměřuje nejsnáze (viz náleze sp. zn. I. ÚS 262/20).

16. Řízení o vypořádání spoluvlastnictví má zvláštní povahu, neboť jde o tzv. iudicium duplex, tedy o řízení, které může být zahájeno k návrhu kteréhokoli ze spoluvlastníků a přes formální označení, jež odpovídá znění zákona, jsou všichni účastníci vzájemně v postavení odpovídajícím procesní pozici žalobce i žalovaného současně, nehledě na to, kdo žalobu podal. Nejde tedy o "klasické" sporné řízení, v němž by jedna z proti sobě stojících stran musela vyhrát a druhá prohrát. Řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví může být zahájeno na základě žaloby kteréhokoli spoluvlastníka, který se cítí být ve spoluvlastnictví nespokojen a nechce v něm setrvat. Nedohodnou-li se spoluvlastníci na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, má každý z nich právo obrátit se na soud s návrhem na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Rozhodnutí nesetřvat nadále ve spoluvlastnickém vztahu je svobodným rozhodnutím spoluvlastníka, jehož vlastnické právo je chráněno čl. 11 odst. 1 Listiny, ovšem stejnou měrou jako vlastnické právo kohokoli jiného, tedy i ostatních spoluvlastníků. Ze zásady, že nikdo nemůže být nucen ve spoluvlastnictví setrvat, a tedy účast spoluvlastníka nelze vynucovat proti jeho vůli, přitom vyplývá rovněž to, že žádný ze spoluvlastníků nemůže být sankcionován pro svůj návrh na oddělení ze spoluvlastnictví či na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví (vyjma případů šikanózního návrhu, respektive případů zneužití práva). Zároveň platí, že nikoho nelze nutit k uzavření mimosoudní dohody (ať již se jí brání z objektivních, nebo subjektivních důvodů), ačkoliv je smírné vyřešení věci žádoucí. Soud není vázán návrhy účastníků na vypořádání spoluvlastnictví (§ 153 odst. 2 občanského soudního řádu), je vázán pouze zákonným pořadím jednotlivých možností vypořádání podle § 1143 a násl. občanského zákoníku (rozdělení věci, přikázání věci jednomu či více spoluvlastníkům za náhradu, nařízení prodeje věci ve veřejné dražbě). Volba konkrétního způsobu vypořádání je v konečném důsledku na úvaze soudu, účastník řízení nad ním fakticky nemá kontrolu. Svůj návrh soudu sdělit může i nemusí, v průběhu řízení jej může měnit [například podle výsledků provedení dokazování, zejména znaleckého zkoumání např. k (ne)dělitelnosti nemovité věci], aniž by změna návrhu žalobce byla považována za změnu žaloby podle § 95 občanského soudního řádu, která by podléhala schválení soudu. Této povaze řízení o vypořádání spoluvlastnictví by pak mělo odpovídat i rozhodnutí o náhradě nákladů řízení (náleze sp. zn. I. ÚS 262/20).

17. Judikatura Ústavního soudu k náhradě nákladů řízení ve věcech majících povahu iudicia duplex nebyla vždy jednotná, neboť existuje mnoho usnesení Ústavního soudu (viz např. ze dne 15. 7. 2009 sp. zn. III. ÚS 1637/09, ze dne 7. 4. 2011 sp. zn. III. ÚS 356/11, ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. IV. ÚS 738/14, ze dne 14. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 2421/16, ze dne 13. 11. 2018 sp. zn. I. ÚS 2198/18, ze dne 27. 3. 2019 sp. zn. III. ÚS 697/18, ze dne 12. 11. 2019 sp. zn. III. ÚS 443/19 nebo ze dne 11. 2. 2020 sp. zn. III. ÚS 4109/19), která akceptovala rozhodovací praxi soudů založenou na logice tzv. úspěchu ve věci, která však dostatečně nezohledňovala zvláštní povahu řízení typu iudicia duplex. Tato

rozhodovací praxe soudů je založena na premise, že v řízeních, v nichž soud ruší a vypořádává spoluvlastnictví, má soud postupovat podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu, v odůvodněných případech eventuálně podle § 142 odst. 2 téhož zákona (vycházejí již ze stanoviska Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. Cpj 8/72 ze dne 8. 3. 1973, které je vzhledem k nezměněné právní úpravě stále uplatňováno). Nejvyšší soud také nabádal obecné soudy k tomu, aby při hodnocení úspěchu ve věci vycházely z toho, k jaké sporné skutečnosti bylo směřováno dokazování a jak byl spor řešen v rozhodnutí (např. usnesení ze dne 30. 5. 2017 sp. zn. 22 Cdo 935/2017, ze dne 26. 7. 2017 sp. zn. 22 Cdo 2767/2017 aj.). Nejvyšší soud také dodal, že procesní úspěch je třeba posuzovat z více hledisek, a to nejen ve vztahu k samotné žalobě, ale k celému průběhu řízení, závěrečným procesním stanoviskům účastníků řízení a s případným přihlédnutím k tomu, zda ze strany účastníka nejde o zneužití jeho procesních práv; rozhodnutí, zda a nakolik byl účastník procesně úspěšný, závisí podle Nejvyššího soudu na úvaze soudu (viz usnesení ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 22 Cdo 2882/2016). Nálezová judikatura Ústavního soudu se však nyní přiklání k principu, že v případě iudicia duplex (např. řízení o vypořádání společného jmění manželů nebo o vypořádání spoluvlastnictví) má být pravidlem nepřiznání náhrady nákladů žádnému z účastníků řízení podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, kdežto rozhodnutí podle § 142 odst. 3 téhož zákona bude podmíněno zvláštními okolnostmi případu, zejména pak např. šikanózním výkonem práva či zneužitím práva (viz k tomu nálezy ze dne 12. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 572/19 (N 211/97 SbNU 260) a nálezy sp. zn. I. ÚS 262/20).

18. Z hlediska náhrady nákladů řízení u zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je nutno poukázat na skutečnost, že plný úspěch ve věci je dán pouze tehdy, zamítne-li soud návrh na zrušení spoluvlastnictví z důvodů uvedených v § 1140 odst. 2 větě druhé občanského zákoníku. V takovém případě lze hovořit o plném úspěchu či neúspěchu ve věci, čemuž by odpovídalo použití § 142 odst. 1 občanského soudního řádu. Procesní úspěch účastníka však podle recentní nálezové judikatury Ústavního soudu (viz předchozí bod) nelze odvozovat od výsledného způsobu vypořádání spoluvlastnictví. Teprve ve fázi rozhodování o vypořádání zrušeného podílového spoluvlastnictví se totiž naplno projeví povaha řízení iudicii duplicis, jehož specifika neodpovídají charakteristickým znakům civilního sporu v režimu občanského soudního řádu, a v důsledku toho je stanovování úspěchu jednotlivých účastníků ve věci pro účely rozhodnutí o nákladech řízení velmi obtížné. Vzhledem k tomu, že soud není vázán návrhem žalobce, jde-li o konkrétní způsob vypořádání spoluvlastnictví, nýbrž je vázán posloupností uvedenou v § 1143 a násl. občanského zákoníku, není logické odvíjet procesní úspěch ve věci od toho, co bylo mezi účastníky sporné, a k čemu tedy bylo vedeno dokazování (obvykle právě konkrétní možnosti způsobu vypořádání). Nadto žádná z procesních stran výsledkem řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví po finanční stránce neztrácí, obě odcházejí od soudu se stejnou majetkovou hodnotou (k okamžiku rozhodnutí ve věci), se kterou do něj vstoupily. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení není možné vycházet ze zásady procesního úspěchu ve věci, nemohou-li účastníci řízení zcela svými procesními návrhy ovlivnit jeho výsledek. Žádnému z účastníků řízení taktéž nelze klást k tíži, že odmítá určitý způsob vypořádání spoluvlastnictví, ať už z objektivních nebo subjektivních důvodů, neboť to vyplývá z jeho ústavně zaručeného práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

19. Výjimku z obecného použití § 142 odst. 2 občanského soudního řádu na řízení typu iudicium duplex by měly tvořit případy, kdy jde o obstrukční chování spoluvlastníka, účastník řízení se nezajímá o konstruktivní vyřešení věci nebo jde o šikanózní výkon práva. V tomto případě však soud musí přesvědčivě vyložit, proč se v konkrétním případě rozhodl uložit účastníku řízení zaplatit druhému účastníkovi náhradu nákladů řízení podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu.

20. Z průběhu řízení před okresním soudem a krajským soudem se podává, že vedlejší účastník po celou dobu řízení před soudy požadoval přikázání předmětných nemovitostí do svého výlučného vlastnictví, tedy své stanovisko neměnil, kdežto stěžovatelka částečně v průběhu řízení svůj návrh změnila, když nejprve v žalobě uvedla, že dům by měl být přikázán do výlučného vlastnictví

vedlejšího účastníka, zatímco statek by mohl být též přikázán do výlučného vlastnictví vedlejšího účastníka anebo navrhovala možnost zpeněžení statku a rozdělení výnosu. Smír s vedlejším účastníkem, který navrhl finanční vypořádání ve výši

4 580 000 Kč, stěžovatelka odmítla, neboť požadovala vyšší částku. Dne 2. 2. 2021 při jednání pak stěžovatelka poprvé uvedla, že by statek mohl být přikázán do jejího výlučného vlastnictví s argumentací, že by si tam ráda vybudovala bydlení na stáří. Vychází-li Ústavní soud za popsáného skutkového stavu ze shora uvedených obecných východisek pro náhradu nákladů řízení v rámci tzv. iudicia duplex, je nutno se předně zabývat otázkou, zda popsaná procesní aktivita stěžovatelky naplňuje znaky šikanózního výkonu práva či nadměrné obstrukce, resp. zneužití procesních práv, které by bránily vydání vyhovujícího soudního rozhodnutí, anebo zda lze takovou procesní aktivitu považovat za faktické hájení svého vlastnického práva. Tyto úvahy však krajský soud neučinil, jelikož vycházel ze zásady procesního úspěchu ve věci toho kterého účastníka řízení, jejíž uplatnění je však v řízení iudicium duplex, jak je vysvětleno shora, nepřipadná.

21. V dalším řízení bude úkolem krajského soudu zabývat se procesní aktivitou stěžovatelky a posoudit, zda její postup ve věci naplňuje kritéria tzv. šikanózního výkonu práva, resp. zda lze její procesní postup hodnotit jako zneužití procesních práv anebo zda byly ve věci dány jiné specifické okolnosti, které by odůvodňovaly použití § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, tedy uložení povinnosti stěžovatelce nahradit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení. Tyto skutečnosti pak bude nutno posoudit jak pro řízení před okresním soudem, tak i pro řízení před krajským soudem, kde krajský soud v obou případech rozhodl podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu, tedy přiznal náhradu nákladů řízení plně úspěšnému vedlejšímu účastníkovi. Dospěje-li krajský soud k závěru, že shora uvedená kritéria pro použití § 142 odst. 3 občanského soudního řádu byla naplněna, je povinen uvést, které konkrétní kroky stěžovatelky tato kritéria naplňují, neboť se nelze spokojit s konstatováním, že řízení en bloc uvedená kritéria naplňovalo. Ústavní soud již shora vyložil, v souladu s nálezovou judikaturou, že § 142 odst. 1 občanského soudního řádu nelze použít za situace, kdy je shoda účastníků řízení na zrušení spoluvlastnictví a sporným zůstává pouze způsob vypořádání, neboť již shoda na zrušení spoluvlastnictví vylučuje tzv. plný úspěch ve věci toho kterého účastníka. Ústavní soud opakuje, že úkolem soudnictví je rozhodovat spory mezi účastníky řízení, nikoli vyvolávat další neshody mezi nimi, tím spíše při rozhodování o nákladech řízení, které tvoří podstatu soudního řízení.

22. Krajský soud se bude v dalším řízení též zabývat otázkou náhrady nákladů řízení státu ve výši 11 107 Kč, jejichž úhrada byla též uložena stěžovatelce, a to výrokem III. napadeného rozsudku. Náhrada nákladů řízení státu bude přitom vycházet ze stejné logiky a argumentace jako náhrada nákladů účastníka řízení.

23. Ústavní soud na základě výše uvedeného uzavírá, že napadenými výroky rozsudku krajského soudu bylo porušeno základní právo stěžovatelky na ochranu vlastnického práva dle čl. 11 odst. 1 Listiny ve spojení s právem podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené výroky rozsudku krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

24. Návrh vedlejšího účastníka, aby Ústavní soud uložil stěžovatelce povinnost nahradit mu náklady řízení, Ústavní soud s ohledem na výsledek řízení o ústavní stížnosti odmítl a tuto povinnost jí neuložil [§ 62 odst. 4 ve spojení s § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Další články:

- [Určitost sankcionované povinnosti](#)
- [Pohledávka](#)
- [Náhrada škody](#)
- [Náhrada škody](#)
- [Dražba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Insolvenční řízení a náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Společenství vlastníků jednotek](#)
- [Společný nájem bytu manžely \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Valná hromada \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Zemědělská půda \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Smlouva o zápůjčce, insolvence](#)